

TRI ŽELJE DAROVITIH I NEDAROVITIH ADOLESCENATA (Intrapersonalna darovitost – samosvjesnost o svojim željama i mogućnostima)

Rezime: Rezultati ovog istraživanja se odnose na tri želje 75 darovitih i 71-nog nedarovitog adolescenta. Prikupljeni podaci govore da su najviše do izražaja došle personalne ili lične želje obje grupe ispitanika. Isto tako ovo istraživanje pokazuje da želje koje se donose na posjedovanje materijalnih vrijednosti se češće pojavljuju kod dječaka u obje grupe (darovitih i nedarovitih) nego kod djevojčica. Takođe, rezultati pokazuju da intelektualno darovita grupa značajno češće pokazuje altruističke želje i altruističko ponašanje, od svojih nedarovitih vršnjaka. Rezultati ovog istraživanja mogu da posluže nastavnicima kao opšta slika socijalne i psihološke orijentacije učenika, što je poželjno da se zna i ima u vidu prilikom izrade programa rada školske službe savjetovanja i vaspitnog djelovanja sa ciljem pomoći, kako darovitim učenicima, tako i onim koji imaju različite vidove smetnji u učenju i ponašanju. Ovo istraživanje je, takođe, imalo za cilj da se prikupe podaci o vrsti i karakteru želja u našoj populaciji adolescenata, kako bi se oni mogli porediti sa sličnim istraživanjima u drugim zemljama i drugim kulturama.

Ključne riječi: altruističko ponašanje, darovitost, kreativnost, lične želje, nedarovitost, ponašanje, svjesnost, učenje.

Uvod

Istraživanja o vrstama želja kod djece i adolescenata različitog uzrasta su dosta česta u razvojnoj i pedagoškoj psihologiji, ali i u psihologiji ličnosti i socijalnoj psihologiji. Većina ovih istraživanja pokazuje da kalendarski uzrast i polne razlike značajno utiču na učestalost, vrstu i karakter ispoljenih želja. Ta istraživanja pokazuju da se intenzitet i učestalost želja koje se odnose na materijalno posjedovanje – sve više smanjuje sa uzrastom i da njihovo mjesto sve više preuzimaju želje vezane za osjećanja sa ciljem orjentisane aktivnosti. Dječaci više pokazuju želje za individualnim postignućima, dok djevojčice više pokazuju interes za personalna osjećanja i porodične odnose. Slična istraživanja su kasnije sprovedena i kod djece i učenika koji imaju izrazitije probleme u ponašanju i učenje, posebno kod delinkvenata, ali i kod učenika koji nemaju te probleme i darovitim učenicima. Dječaci iz delinkventne populacije su posebno pokazivali veliki interes za materijalnim posjedovanjem. Neka druga istraživanja (Karnes i Wherry, 1981. itd.), opet, sugerišu da su darovite djevojčice podjednako orjentisane cilju, kao i daroviti dječaci, i da pokazuju veći stepen altruističkih želja i altruističkog

¹ profstojakovic@yahoo.com

ponašanja. Autori ovih istraživanja smatraju da bi to mogao biti rezultat većih kognitivnih sposobnosti koje im omogućuju da imaju veću osjetljivost i svjesnost za dobrobit drugih. Ovakve hipoteze su inspirisale i naše istraživanje kako bismo dobili podatke koje bi mogli porediti sa sličnim istraživanjima u drugim zemljama i drugim kulturama. Mi smo u našem istraživanju koristili sličnu metodologiju kao i pomenuta istraživanja, kako bi se na bazi komparativne analize podataka istraživanja moglo vidjeti da li i u populaciji naših adolescenata postoje slične razlike u vrstama i intenzitetu želja kod grupa darovitih i nedarovitih, kao što je to nađeno u istraživanjima koja su obavljena u zemljama i kulturama engleskog jezičkog područja (SAD, Kanada, Engleska). Rezultati tih istraživanja su nas vodili do naše glavne pretpostavke, tj. da će se i želje naših darovitih i nedarovitih adolescenata pojaviti i rasporediti u rangu od onih želja usmjerenih na sebe ili ličnih želja do onih koje se donose na dobrobit i brigu za druge i čovječanstva u cjelini. Ako su neka istraživanja pronašla da više kognitivne sposobnosti doprinose većoj osjetljivosti i svjesnosti za brigu o drugima, to bi značilo da su altruističke želje češće i jače izražene kod intelektualno darovitih adolescenata. Našim istraživanjem smo željeli da istražimo istu pojavu na našoj populaciji kako bismo mogli vršiti komparativnu analizu podataka i izvoditi adekvatne zaključke i generalizacije.

Metodologija istraživanja

Ispitanici

Upitnik: *Moje tri želje*, popunilo je 168 ispitanika, ali su 22 upitnika bila nekompletna. Dakle, uzorak našeg istraživanja se sastoji od 146 ispitanika-adolescenata učenika osmih razreda iz populacije trinaest osnovnih škola u Banjoj Luci. Od 146 ispitanika, njih 75 je bilo u kategoriji intelektualno darovitih (33 dječaka i 42 djevojčice) i 71 intelektualno nedarovita učenika (36 dječaka i 35 djevojčica). Kod intelektualno darovitih adolescenata uzrast se kretao od 13 do 14 godina ($M = 13,4$ i $SD = 0,61$), a kod intelektualno nedarovitih takođe od 13 do 14 godina ($M = 13,2$ i $SD = 0,48$). Učenici koji su kategorisani kao intelektualno daroviti, imali su iznadprosječne rezultate na testu intelektualnih sposobnosti i odličan školski uspjeh na kraju prethodne školske godine. Intelektualno nedaroviti adolescenti su postigli prosječne ili ispodprosječne rezultate na testu intelektualnih sposobnosti i imali su samo dovoljan ili prosječan školski uspjeh na kraju prethodne školske godine.

Procedura

Tri želje intelektualno darovitih učenika (adolescenata) dobijene su od ispitanika koji su procijenjeni kao intelektualno daroviti na bazi iznadprosječnih rezultata na testu intelektualnih sposobnosti (već su bili selektovani programom za darovite za tekuću školsku godinu) i odličnih rezultata u učenju na kraju prethodne školske godine. Podaci o *tri želje* intelektualno darovitih i nedarovitih učenika prikupljeni su na bazi istoimenog upitnika (jedan list). Učenicima je rečeno da su izabrani za jedno istraživanje koje izučava intenzitet i vrstu želja i interesovanja kod mladih završnih razreda osnovne škole, i da će podaci dobijeni ovim istraživanjem

biti korišteni samo za izradu što boljeg i adekvatnijeg programa rada školske službe savjetovanja u radu sa mladima. Nakon toga svaki učenik je dobio upitnik *Moje tri želje*, koji se sastojao od jednog broja pitanja kao: dan, mjesec i godina rođenja, pol, razred, školski uspjeh, zanimanje roditelja itd. Kad su učenici popunili te opšte podatke, od njih je zatraženo da u praznom prostoru (označenom velikim štampanim slovom **A**) navedu po redu svoje tri najveće želje, nakon pročitano g uputstva koje je glasilo:

„Ako bi postojala mogućnost da neko može ispuniti tvoje najvažnije ili najveće tri želje, koje bi to želje bile i kojim redom bi ti želio-željela da one budu ispunjene, tj. koju bi od njih ti želio-željela da se ispuni prva, koja druga, a koja treća po redu? Označi redom želje i to brojevima kao: br. 1. za prvu želju, br. 2. za drugu želju i br. 3. za treću želju”.

Kad to učenici urade, onda im se kaže da u narednom praznom prostoru (označenom velikim štampanim slovom **B**) pročitaju uputstvo koje glasi: „Pokušaj da navedeš razlog za svaku želju, tj. zašto bi želio-željela da ti se baš ta želja ispuni”.

Klasifikacija podataka istraživanja (vrste želje) po kategorijama

1. *Želje koje se odnose na materijalne vrijednosti* – želje koje se odnose na posjedovanje specifičnih materijalnih objekata i stvari, i aktivnosti koje se odnose na materijalne dobitke.
2. *Altruističke želje* – želje koje se odnose na dobrobit i brigu za druge pojedince, ljude i čovječanstvo uopšte.
3. *Personalne želje* – lične želje koje se odnose na sopstvenu sreću, želja za nekim specifičnim fizičkim ili psihološkim karakteristikama; želja da se poboljšaju sopstveni položaj i odnosi sa drugima u školi, vršnjacima i u porodici.
4. *Cilju orjentisane želje* – želje koje se odnose na lične ciljeve i aspiracije u obrazovanju i životu, radnu karijeru ili želje koje se odnose na neko postignuće i da se ostvari neka aktivnost ili neki plan.

Rezultati istraživanja

Priroda dobivenih podataka istraživanja u vidu frekvencija i kategorija, odredila je i način korištenja neparametrijske statistike u obradi podataka, kao i izbor χ^2 postupka za izračunavanje razlika u dobijenim podacima istraživanja između dvije grupe ispitanika (darovitih i nedarovitih adolescenata). Učestalost ili frekvencije izbora prve, druge i treće želje bile su tabelirane odvojeno prema gore navedene četiri kategorije želja: cilju orjentisane želje, personalne želje, altruističke želje i želje vezane za posjedovanje materijalnih vrijednosti. Izračunat je χ^2 kako bi se odredila priroda distribucije želja prema navedenim kategorijama, a prema tabeli 2 x 4 (dvije grupe x četiri kategorije želja) u cilju traženja razlika u podacima istraživanja s obzirom na pol ispitanika (dječaci i djevojčice) i s obzirom na darovitost (daroviti i nedaroviti). U poređenju odgovora i rezultata intelektualno darovitih i nedarovitih adolescenata, u ovom istraživanju je nađeno da postoji značajna statistička razlika (na nivou 0,5 značajnosti) u pogledu izbora prve želje χ^2

(3, $N=146$) = 9,14. Intelktualno darovita grupa imala je veći izbor *personalnih želja* (35%) u odnosu na *altruističke želje* (28%). Kod intelektualno nedarovite grupe, najviše izbora je bilo iz kategorije *cilju usmjerenih želja* (30%), i nakon toga dolaze *želje vezane za materijalno posjedovanje* (27%).

Kad su rezultati analizirani odvojeno, podaci za svaku želju ponaosob otkrivaju da se obje grupe, i daroviti i nedaroviti, značajno razlikuju od slučajnih očekivanja. Darovita grupa adolescenata je navela značajno više personalnih i ličnih želja $\chi^2 = 9,85$, (nivo značajnosti 0,5%), a nedaroviti adolescenti više su izbora imali u kategorijama materijalnih i cilju orijentisanih želja ($\chi^2 = 9,16$, nivo značajnosti 0,5%).

Za treći izbor, za obje grupe, bili su slični rezultati: za darovite $\chi^2 = 16,22$ (nivo značajnosti 0,5 %) i nedarovite $\chi^2 = 14,34$ (nivo značajnosti 0,5%), gdje se vidi da su više izražene materijalne i lične želje, nego altruistička ili cilju usmjerenja postignuća.

Što se tiče pola i izbora želja, podaci ovog istraživanja pokazuju da intelektualne darovite djevojčice, ali ne i intelektualno daroviti muški adolescenti, značajno se razlikuju od slučajnih očekivanja. Njihove lične želje su dominirale njihovim prvim izborom $\chi^2 = 15,20$ (nivo značajnosti 0,5%), drugi izbor $\chi^2 = 14,18$ (nivo značajnosti 0,5%), i treći izbor $\chi^2 = 11,53$ (nivo značajnosti 0,5 %).

Za nedarovitu grupu, odstupanje od slučajnih očekivanja bilo je sljedeće: dječaci su imali kao prvi izbor najviše cilju usmjerenih želja $\chi^2 = 8,23$ (nivo značajnosti 0,5%), djevojčice su imale kao drugi izbor njihove personalne želje $\chi^2 = 13,20$ (nivo značajnosti 0,5%)

Diskusija

Rezultati našeg istraživanja, kao i rezultati nekih drugih istraživanja (P. Chiu and J. Nevius, 1983. itd.) pokazuju da se lične ili personalne želje obje grupe adolescenata najčešće pojavljuju i najjačeg su intenziteta. Dakle, rezultati našeg istraživanja se razlikuju od rezultata istraživanja Karnes i Wherry (1981), gdje su altruističke želje predstavljale najširu i najizraženiju kategoriju želja intelektualno darovitih adolescenata. Isto tako, rezultati našeg istraživanja više se slažu i sa identitetom američkih i naših adolescenata, pogotovo kad se ima u vidu Eriksonova (E. Erikson) teorija psihosocijalnog razvoja, čija su istraživanja i obavljena na američkoj populaciji. I naši adolescenti biraju više personalne želje, jer su one tješnje povezane sa njihovim identitetom, čiju sadržinu čini razvijanje socijalne relacije i socijalne interakcije, kao i još neke fizičke i psihološke karakteristike. Sve je ovo skupa povezano sa pojmom identiteta i self-konceptom ili slikom o sebi. Zato nije nelogično što i naši adolescenti daju prednost personalnim željama. Kao drugi izbor obje grupe darovitih adolescenata (i dječaci i djevojčice) bile su altruističke želje, što ide u prilog nekim drugim istraživanjima (Karnes i Wherry, 1981, itd.). Intelktualno daroviti adolescenti (i dječaci i djevojčice) vjerovatno više znaju i više su svjesni problema sa kojima se susreću drugi ljudi i čovječanstvo u cjelini. Ipak, još se ne može sa sigurnošću tvrditi da se daroviti i nedaroviti adolescenti značajno

razlikuju po učestalosti i intenzitetu altruističkih želja, i tu su potrebna dodatna i obimnija istraživanja.

Takođe je potrebno još provjeravati i nalaze da nedaroviti adolescenti daju prednost cilju usmjerenim željama, pogotovo što imamo istraživanja koja su potvrdila da su intelektualno daroviti adolescenti značajno orjentisani na postignuće i imaju znatno viši nivo obrazovnih i životnih aspiracija, a to je veoma blisko i povezano sa cilju usmjerenim aktivnostima i željama. Rezultati ovog istraživanja mogu biti od koristi za roditelje, nastavnike i školsku službu savjetovanja u smislu da se bolje upoznaju sa ciljevima i željama mladih darovitih adolescenata, kao i da se bolje upoznaju sa problemom razvoja identiteta darovitih adolescenata i periodima razvojnih kriza koje prate razvoj identiteta kod mladih, kako bi im pomogli da uspješnije prevladaju razvojne krize.

Literatura:

- Chiu, P. & Nevius, J. (1983). *Wishes of White and Mexican-American kindergarten children*. Houston, TX: Educational Research Association.
- Clark, B. (1979). *Growing up gifted*. Columbus, OH: Charles E. Merrill.
- Cobb, H. (1954). *Role-wishes and general wishes of children and adolescents*, Child Development 25.
- Dizdarević, I. (1980). *Stvaralaštvo i društveno ponašanje mladih*. Sarajevo: Svjetlost.
- Erikson, E. (1963). *Childhood and society*. New York: Norton.
- Đorđević, B. (1995). *Daroviti učenici i (ne)uspeh*. Beograd: Učiteljski fakultet.
- Kvašček, R. (1881). *Psihologija stvaralaštva*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Kvašček, R. (1980). *Sposobnosti za učenje i ličnost*. Beograd: Naučna knjiga.
- Rakić, B., Dizdarević, I. (1972): *Kako nastavnici procjenjuju ponašanje učenika koji su identifikovani kao stvaraooci*. Ljubljana: Psihološke rasprave; Društvo psihologa Slovenije.
- Stojaković, P. (2000). *Darovitost i kreativnost*. Sarajevo: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Stojaković, P. (2012¹⁰). *Psihologija za nastavnike*. Banja Luka: Grafid.

Petar Stojakovic, PhD

Banja Luka

THRE WISHES OF GIFTED AND NONGIFTED ADOLESCENTS (Intrapersonal giftedness – awareness about ones wishes and possibilities)

Summary: Three wishes of 75 gifted and 71 nongifted adolescents. The findings indicated that personal wishes were of the most concern for both gifted and nongifted adolescents, and that male adolescents in both groups tended to value material possessions more often than did female adolescents. A significant between-groups difference revealed that gifted adolescents expressed more altruistic and fewer goal wishes than their nongifted peers. These kinds of data are one more means of describing, for teachers and counselors, a general picture of students psychological and social orientations.

Keywords: altruism, awareness, behaviour, creativity, giftedness, learning, nongiftedness, wishes.